

In memoriam: Jarkko Eskola 1938–2021

Ylijohtaja, psykiatrian erikoislääkäri Jarkko Eskola kuoli 17.6.2021 Helsingissä syöpään. Hän oli syntynyt Helsingissä 27.5.1938 kulttuurisukuun ja avioliitto Katarina Eskolan (o.s. Haavio) kanssa liitti hänet paitsi toiseen kulttuurisukuun myös kirjallisuudentutkijoiden ja sosiologien joukkoon. Hänen yhteiskunnallinen kiinnostuksensa näkyi hänen kaikissa tehtävissään.

Jarkko valmistui lääkäriksi vuonna 1966 ja psykiatriksi vuonna 1971. Samana vuonna Jarkko ilmoitti ystäviensä hämmästykseksi siirtyvänsä Lääkintöhallitukseen ja jättävänsä psykiatrin uran. Pidetystä ja taitavasta lääkäristä sukeutuikin erinomainen hallintomies, joka osasi viedä pitkäjärteisesti tavoitteitaan läpi.

Lääkintöhallituksessa hän kiersi alkajaisiksi 18 silloista keskusmielisairaala, kaksi valtion sairaalaa ja 39 ns. B-mielisairaala tietäkkeen millainen oli mielisairaanhuollon tila. Suomessa oli 21 000 ihmistä mielisairaaloissa, liki maailmanennätys, ja uudistuksia tarvittiin. Jarkko löysi kaikupohjaa Suomen Mielenterveysseuran ja Suomen Psykiatriyhdistyksen hallituksessa. Paljon saatiin liikkeelle: ehkäisevän mielenterveystyön konsepti ja mielenterveystutkimuksen ensimmäinen periaateohjelma.

Laitoksia saneerattiin. Avohoito oli olematonta, Helsingissäkin vain yksi mielenterveystoimisto. Nyt mielenterveystoimistoja levitettiin yli maan ja niiden henkilökuntaa lisättiin jätävästi silloisten valtakunnallisten suunnitelmien avulla.

Jarkko nimitettiin sosiaali- ja terveysministeriön apulaisosastopäällikön virkaan vuonna 1982, ja oli luontevaa, että hänestä – lääkäristä – tuli vuonna 1991 sosiaali- ja terveysministeriön ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osaston ensimmäinen ylijohtaja.

Vuonna 1991 ministeriön alkoholi- ja raittiusosasto lakkautettiin ja Jarkko sai vastuulleen myös alkoholiasiat. Oman kertomansa mukaan hänen puheilleen saapui raittiusjärjestöjen delegaatio mukanaan paperi, josta puuttui allekirjoitus. Hänestä tuli ensimmäinen alkoholi-asioista vastaava osastopäällikkö, joka ei tehnyt viran perinteisesti edellyttämää raittiuslupausta: ”Eiköhän sen aika ollut jo ohi”.

Pian tämän jälkeen alkoholi-politiikka joutui suurten muutosten keskelle, kun Suomi liitettiin mukaan Euroopan integraatioon. Alkon aiempaa roolia kuvaa se, mitä tapahtui, kun sosiaali- ja terveysministeriö oli muuttanut Oy Alko Ab:ssä valmistettua alkoholilain muutosesitystä. Tuotunut viesti Alkos-

ta oli: ”Mitä te oikein luulette olevanne?” Rauhallisella ja määrätietoisella otteella Jarkko varmisti ensin sen, että sosiaali- ja terveysministeriö otti Oy Alko Ab:ltä päävastuun alkoholipolitiikasta. Alkon pääjohtaja Ilkka Suominen alkoi pian tämän jälkeen valmistella omaa liiketaloudellista visiotaan, josta hän myöhemmin vuonna 1997 julkaisi *Aamulehdessä* kirjoituksen otsikolla ”Alkoholimyynnin monopoli voidaan purkaa”. Jarkko katsoi asiaa puhtaasti kansanterveyden näkökulmasta ja vastasi pääministeri Paavo Lipposen tukemana ministeriön vastavedosta. Tarkkaan valmistelluin toimin ministeriö erotti alkoholijuomien valmistuksen eli myöhemmän Altia Oyj:n irti Alko Oy:n vähittäismyyntimonopolista. Nykyisen alkoholipoliti-

kan perusta rakennettiin näin noin 25 vuotta sitten eikä se ole juuri sen jälkeen muuttunut.

Sosiaali- ja terveysministeriön kymmenvuotinen itsemurhien ehkäisyohjelma haastoi Jarkon johdolla menestyksellisesti mukaan kirkon, koulun, median ja armeijan riisuen itsemurhilta häpeän ja salaisuuden stigman. EU:n jäsenyys loi Jarkolle mahdollisuuden viedä mielenterveyskysymykset EU:n agendalle Suomen ensimmäisellä puheenjohtajuuskaudella. Tämä oli merkittävä onnistuminen, sillä seuraavat puheenjohtajamaat tarttuivat asiaan ja vuosikymmenen sisällä EU:lle oli luotu oma mielenterveysstrategia.

Kun näki Jarkon kansainvälisissä tehtävissä, ymmärsi, mille maiden väliset suhteet parhaimmillaan rakentuvat. Kyse ei ole kalseasta edustuksellisuudesta, vaan oman osaamisen ja persoonallisuuden käytöstä yhteisten tavoitteiden hyväksi. Jarkko loi ympärilleen analyyttisen keskustelun kultivoidun ilmapiirin ja voitti monesti puolelleen epäroijät. Pohjoismainen yhteistyö antoi voimaa. Opinnot 1970-luvulla London School of Hygiene

and Tropical Medicine -laitoksessa loivat kontaktiverkoston pohjan. Maailman Terveysjärjestö WHO oli hänen ensisijainen areenansa, ja tämä ura huipentui 2000-luvun alussa WHO:n Euroopan alueen pysyvän hallintokomitean puheenjohtajan tehtävään. Jarkon kansainvälistä merkitystä osoitti kauniilla tavalla WHO:n varapääjohtaja Zsuzsanna Jakabin ja lukuisien WHO-ystävien valkea kukkaseppele hautajaisissa.

Jarkon laaja-alainen ja syvällinen ymmärrys niin terveyspolitiikasta kuin sosiaalipolitiikasta ilmeni hänen pyrkimyksissään vahvistaa ehkäisevää näkökulmaa toiminnan kaikilla tasoilla. Hän tuki aktiivisesti ehkäisevän ja edistävän politiikan saamista vahvemmin näkyville sekä kansainvälisillä foorumeilla että Euroopan unionin agendalle. Jarkolle oli luonteenomaista nähdä paikalliset ja kansalliset kysymykset osana eurooppalaista ja kansainvälistä kehitystä. Hänen johdollaan käynnistettiin ehkäisevän sosiaalipolitiikan kunta- ja projekti, jolla luotiin malleja ja pohjaa paikallisen politiikan uusille näkökulmille. Paikalliset

kokemukset vaativat kansallisen strategian kirkastamista, ja niinpä Jarkon johdolla laadittiin ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan kansallinen strategia.

Valtioneuvosto ja ministerit vaihtuvat ja näkökulmat ja painotukset muuttuvat, mutta viisaat hallintomiehet ja -naiset luovat vakautta ja jatkuvuutta ja auttavat näkemään kauemmas perspektiiviin. Jarkon pohdiskeleva tyyli houkutteli keskustelemaan sosiaali- ja terveyspolitiikan periaatteellisista kysymyksistä. Tämä oli tärkeää myös ehkäisevän ja edistävän näkökulman kehittämisessä.

Jarkko oli *Alkoholipolitiikka*-lehden vankka kannattaja ja tuki sen jatkamista *Yhteiskuntapolitiikka*-nimisenä. YP:ssä on nähtykin runsaasti Jarkon kynästä lähteneitä kirja-arvosteluita, esseitä ja kannanottoja. Jäämme kaipaamaan Jarkon rauhallista, kuuntelevaa ja analyyttistä suurta persoonaa.

*Vappu Taipale
Reijo Väärälä
Ismo Tuominen*